

**ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ
ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ
КООПЕРАТИВІВ**

Кооперація у Великобританії

- Перша кооперація була створена в Англії у **1844 р.**
- Було створене перше споживче товариство "Товариство чесних піонерів Рондела"
- Кількість його членів 28, капітал в сумі 28 фунтів стерлінгів
- Через 25 років:
 - - кооперацій налічував 7 тис. осіб
 - - оборот складав 285 тис. фунтів стерлінгів.
- На сьогодні у Великобританії 8 млн. жителів є членами різних кооперацій.

Причини виникнення кооперативних підприємств у Європі в середині XIX сторіччя

Фактор економічного впливу	Наслідки для дрібного товаровиробника	Дії кооперативного підприємства
1. Укрупнення підприємств, підвищення рівня їхньої технічної оснащеності, здешевлення виробництва продукції	<i>витіснення з ринку через високу собівартість виробництва</i>	<ul style="list-style-type: none"> - об'єднання зусиль, коштів та засобів виробництва багатьох товаровиробників, щоб скористатися перевагами великого бізнесу; - координація дій товаровиробників
2. Постійна зайнятість товаровиробника	<i>недостатньо часу на реалізацію власної продукції</i>	<ul style="list-style-type: none"> - створення підприємства, яке допомагатиме реалізувати вироблену продукцію; - зниження ступеня ризику, шляхом його розподілу між членами кооперативу
3. Поява посередників (трейдерів та продавців засобів виробництва)	<i>засоби виробництва купуються за більш високу ціну, а продукція реалізується за низьку</i>	<ul style="list-style-type: none"> - протистояння посередницькому бізнесу; - скорочення витрат на матеріально-технічне постачання
4. Основний обсяг капіталу створюється у сфері переробки та реалізації продукції	<i>недоотримання прибутків від виробленої продукції</i>	<ul style="list-style-type: none"> - просування у суміжні з с.-г виробництвом сфери діяльності, щоб отримувати від цього відповідні прибутки; - контроль за ринком збуту своєї продукції
5. Вплив на уряд з боку великих компаній, щодо прийняття законодавчих рішень	<i>несприятливе законодавче поле</i>	<ul style="list-style-type: none"> - вплив на прийняття законодавчих та урядових рішень

Світовий кооперативний сектор

У світі працює **750 000** кооперативів,
членами яких є близько **800** мільйонів людей.

Кооперативи створили понад **120** млн. робочих
місць.

Структура за кількістю:

сільськогосподарські	–	42%
фінансово-кредитні	≈	30%
житлово-будівельні	–	10%
споживчі	–	7%
виробничі	–	5%
гаражні й інші	–	6%

МІСЦЕ КООПЕРАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ

- у розвинених країнах кооперативи забезпечують до 50% обсягів виробництва продукції харчової промисловості, комбікормів;
- через кооперативи реалізується товарної продукції аграрного сектора: у країнах ЄС – більше 60%, у скандинавських країнах – 80%, у Японії та Китаї – 90%;
- через кооперативи постачається значна частина паливно-мастильних матеріалів (у США – 44%, у Фінляндії – 40%).

Країна	Зерно і зернопрод.	Молоко і молокопрод.	М'ясо і м'ясопрод	Ресурсне постачання
Швеція	75%	80%	60%	99%
Данія	...	90%	92%	...
Фінляндія	...	92%	75%	50%
Нідерланди	45%	35%	85%	82%
Франція	70%	50%	...	23%
Німеччина	55%	30%	60%	57%
Канада	45%	63%	20%	59%
США	32%	43%	20%	86%

ТОП -10 найбільших світових переробників молока

№	Компанія	Обсяг продаж (млрд. євро)
1.	Nestle	18,5
2.	Danon	11,7
3.	Lactalis	9,9
4.	Friesland Campina (кооператив)	8,9
5.	Fonterra (кооператив)	8,2
6.	Dean Foods	8,1
7.	Dairy Farmers of America (кооператив)	6,9
8.	Arla Foods (кооператив)	6,9
9.	Kraft	5,1
10.	Sodial (кооператив)	4,6

Молочні кооперативи у світі

- Молочні кооперативи забезпечують 75% молочного виробництва у Польщі
- Молочний кооператив Тнува в Ізраїлі займає 70% національного ринку
- В Уругваї 90% молочного виробництва країни забезпечується кооперативами
- Новозеландська кооперативна група La Fonterra Co-operative group Limited виробляє 14,7 мільярди літри молока на рік та контролює 30% світового експорту молочної продукції

Кооперація в Канаді

Всього с/г кооперативів – 1309, в яких працюють 30 тис. осіб.

Членами кооперативів є більш ніж 340 тисяч виробників.

Збут, переробка: 291 кооператив.

- загальний обсяг операцій – 8=9 млрд дол.;
- продукція ВРХ – 18-20%, **молоко – 40%**;
- продукція птахівництва – 38-40%;

Постачання – 235 кооперативів

- Оборот – 6-7 млрд дол.;
- Нафтопродукти – 52%, добрива, насіння.

Виробничо-технологічні послуги – 560 кооперативів з них:

- **випас худоби – 162 кооперативи;**
- спільне використання техніки – 77 кооперативів.

Кооперативні ринки

• Як і в ЄС, кооперативи в Канаді є некомерційними організаціями по відношенню до своїх членів, тобто вони діють не в інвестиційних цілях, а з тим, щоб забезпечити надання якісних послуг своїм членам.

Кооперація в США

- переробка молока – **86%**;
- електропостачання – **80%**;
- збут продукції – **30%**;
- виробництво цукру – **51%**;
- постачання засобів – **26%**;
- в т.ч. пального – **44%**;
- кредитування – **35%** і більше;
- інформаційне забезпечення – **25%**;
- ринки худоби – **40%**.

Кооперативна Європа

Збут: всього товарної продукції:

- Скандинавія, Фінляндія – 80%;
- Нідерланди – 65%;
- Німеччина, Іспанія, Франція – 50–52%.

Переробка: 45-50% виробництва продтоварів

- **молока:** Скандинавія – до 90-100%, Нідерланди – 80%;
- **зернових:** Швеція, Нідерланди, Франція – 60%;
- **овочів і фруктів:** Данія, Бельгія, Нідерланди, Франція, Німеччина й інші – 53%;
- **винограду** – Франція – 70%.

продовження

Постачання засобів: до 50% (мінеральні добрива, насіння, корми, машини ...).

Виробництво для своїх членів: комбікорми, обладнання, мінеральні добрива.

Виробниче обслуговування:

- Франція: 12000 CUMA обслуговує 250 тис. фермерів (70%);
- Німеччина: машинні товариства (45000), “ринги” (280 рингів, 40% ферм).

Кредитування: Франція, Данія, Скандинавія – до 80% і більше

Штучне осіменіння, водопостачання, зрошення

Кооперація у Франції

- Функціонує:
- **3500** сільськогосподарських кооперативів, що ведуть переробно-збутову діяльність;
- **13300** кооперативів зі спільного використання сільгосптехніки.
- Дуже поширені кооперативи, що надають послуги зі штучного осіменіння ВРХ.
- У французьких кооперативах зайнято понад 520 тис. працівників, їх річний товарообіг становить у середньому 77-80 млрд євро.

Кооперативи і групи виробників: досвід Польщі

- Фермери об'єднуються в так звані «**групи сільськогосподарських виробників**», основною метою яких є *спільний продаж* виробленої продукції.
- Законодавство не обмежує організаційно-правову форму таких об'єднань. Вони можуть бути не лише кооперативами, а також у формі союзів, або товариств з обмеженою відповідальністю.
- Міністерством сільського господарства Польщі затверджений перелік продукції і мінімальних її обсягів, які мають реалізовуватися через обслуговуючі кооперативи. **Якщо фермери, які об'єдналися в кооператив, реалізують менше за цю мінімальну норму продукції, вони не мають права називатися кооперативом, не мають права на преференції.**

Форми підтримки

- **законодавче** унормування особливостей соціально-економічної природи неприбуткових кооперативів;
- **оплата** праці спеціалістів кооперативів (3-5 років);
- **участь** у формуванні матеріально-технічної бази (Литва – 25% первинного капіталу, Індія – будівництво ц/заводів і елеваторів...) на засадах товарного кредиту;
- **участь** у формуванні статутів кооперативних банків (США – 100%); здешевлення процентної ставки (Польща – 0,75%); гарантії по кредитах (Канада – 95%);
- **співпраця** з кооперативами на ринках (державне замовлення);
- **оплата** складування, вилучення з продажу продукції тощо;
- **консультаційне** забезпечення, навчання, підготовка кадрів.

Досвід Литви

- У 2006 р. наказом Міністра сільського господарства затверджені й діють Правила надання підтримки на оплату праці співробітників, менеджера, бухгалтера, придбання необхідної оргтехніки, засобів зв'язку і комп'ютерів, оренду приміщень тощо для новостворюваних сільськогосподарських кооперативів.
- Згідно з цими Правилами новоутворювані кооперативи протягом п'яти років можуть одержувати підтримку поза конкурсом для компенсації зазначених витрат (до 40 тис. Lt).
- З кожним роком на компенсацію цих витрат надається на 20,0% менше коштів, тобто в перший рік компенсується 100% витрат, у другий — 80%, у третій — 60%, у четвертий — 40% і в п'ятий — 20%.

Кооперація в Молдові

- При Міністерстві сільського господарства створене **спеціальне агентство**, яке адаптувало до економічних умов Молдови правила ЄС щодо підтримки розвитку обслуговуючих кооперативів.
- Преференції для фермерів, які об'єдналися в кооперативи, фінансуються з державного бюджету.
-
- Для членів кооперативів — фізичних осіб також встановили нульову ставку податку з фізичних осіб, за домовленістю з банками зробили нижчою на 10 пунктів відсоткову ставку за кредитами. Згадане агентство має щорічний фонд підтримки розвитку кооперативів у 35 млн євро.

Кооперативи в Україні

	Кількість СОК, одиниць		ВСЬОГО за видами станом на 01.04.2018									
			переробні		заготівельно-збутові		постачальницькі		інші		багатофункціональні	
	зареєстр	діючі	зареєстр р.	діючі	зареєстр р.	діючі	зареєстр	діючі	зареєстр р.	діючі	зареєстр.	діючі
АР Крим	76	52	4	4	15	5	9	6	32	27	16	10
Вінницька	95	30	6	1	26	10			20	9	43	10
Волинська	26	14	1	1	3	0			2	2	20	11
Дніпропетровська	31	23	2	2	9	8			2	1	18	12
Донецька	22	14									22	14
Житомирська	97	18			9	2			7	1	81	15
Закарпатська	9	3	2	2	1	0			5	0	1	1
Запорізька	28	16	2	0	3	2	3	1	6	3	14	10
Івано-Франківська	84	78	1	1	21	19	1	1	9	9	52	48
Київська	55	55	5	5	8	8			32	32	10	10
Кіровоградська	32	11	1	1	9	5			3	0	19	5
Луганська	30	8							30	8		
Львівська	64	32	7	4	25	12	1	0	11	5	20	11
Миколаївська	21	11			9	1	2	0			10	10
Одеська	39	17	3	0	24	10	3	1			9	6
Полтавська	53	18	1	0	29	10			10	0	13	8
Рівненська	39	12			4	3	3	2	3	1	29	6
Сумська	47	17			8	1			10	5	29	11
Тернопільська	56	43	7	6	13	13			22	14	14	10
Харківська	16	2	2	0	1	0	1	0	6	2	6	0
Херсонська	59	48			24	19	1	1	1	1	33	27
Хмельницька	15	9	1	0	4	4	1	0			9	5
Черкаська	111	80	8	7	17	12			15	13	71	48
Чернівецька	34	17			6	6			11	3	17	8
Чернігівська	30	12									30	12
Всього	1 169	640	53	34	268	150	25	12	237	136	586	308

Інформація щодо діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) станом на 01.01.2018

№ з/п	К-ть кооперативів	К-ть членів кооперативу, чол	К-ть працюючих в СОК, осіб	Отримано за рік фінпідтримки з місц бюджету, тис грн
1	2	3	4	5
АР Крим	76	0	0	0
Вінницька	94	3691	131	31
Волинська	26	673	23	383,6
Дніпропетровська	31			
Донецька	18	287	4	0
Житомирська	96	1070	47	36
Закарпатська	9	59	5	0
Запорізька	28	723	98	154,25
Ів-Франківська	78	1219	144	75
Київська	58	2440	73	0
Кіровоградська	32	932	45	0
Луганська	22	0	0	0
Львівська	62	1671	132	80
Миколаївська	21	959	27	0
Одеська	39	466	37	325
Полтавська	51	1006	46	1155,8
Рівненська	38	1154	57	0
Сумська	47	475	54	35
Тернопільська	44	2548	70	696,6
Харківська	16	67	21	0
Херсонська	57	1105	112	0
Хмельницька	15	3422	96	0
Черкаська	104			
Чернівецька	34	1176	31	0
Чернігівська	29	574	17	0
Всього	1125	25717	1270	2972,25

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та сімейні ферми

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив (СОК) - підприємство, що утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб - виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів

Сімейна ферма - приміщення для утримання свійських тварин, що слугує для ведення сімейного фермерського господарства, що засновується членами однієї сім'ї, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки відповідно до статті 3 Сімейного кодексу України та у своїй діяльності використовує виключно працю членів однієї сім'ї, та управляється членами цієї сім'ї.

Приклади успішних СОК: «Добробут Андріївки»

Адреса: с. Андріївка Покровського р-ну Дніпропетровської обл. З 13.03.2010 р.

Профіль діяльності: збір, охолодження та реалізація молока, виробленого членами СОК; послуги зі штучного осіменіння; послуги із заготівлі кормів

Кооператив успішно подолав критичний період 2011-2012 рр., викликаний проблемами в управлінні СОК. Після переобрання голови та правління влітку 2012 р., СОК успішно працює неухильно дотримуючись семи міжнародних кооперативних принципів.

- Основними процесами СОК керує найманий професійний менеджер
- СОК налічує 152 члени, кількість яких зростає, як і об'єми, які сягають 3 т молока на день.
- Максимальних показників заготівлі кооператив досягає максимуму влітку (6 т/день у червні)
- Працюють два стаціонарні молокоприймальні пункти та 13 міні танкерів-охолоджувачів на 400-720 л.
- СОК є дійсним членом Об'єднання СОК «Господар».
- Кооператив активно працює на розбудову сімейних ферм
- Станом на 2017 рік на основі господарств членів СОК створено 20 сімейних ферм на 5-20 стійломісць
- Шляхом часткового залучення зовнішнього фінансування та з власних коштів СОК здійснено реконструкцію кооперативного молокоприймального пункту
- Відкрито спортзал, в якому можуть займатися члени СОК та місцевої громади. Всі роботи з облаштування були виконані силами членів СОК на волонтерських засадах

Кооперативний тренажерний клуб
СОК «Добробут Андріївки»

Приклади успішних СОК: «Любава»

Адреса: с. Лиманське Скадовського району, Херсонської області

СОК засновано 25.11.15р. на території Володимирівської сільради.

Основний профіль діяльності: збір, охолодження та реалізація молока, виробленого членами СОК.

СОК є дійсним членом Об'єднання СОК «Господар».

Завдяки встановленим на базі сімейних ферм членів СОК 6 танкерам-охолоджувачам, загальні обсяги заготівлі СОК становлять до 1,5 т молока на день, з яких близько половини екстра-класу відправляється на завод Данон-Дніпро.

СОК розпочав діяльність із 42 членами, кількість яких щороку зростає з фокусом на Сімейні Ферми

Кооператив надає наступні додаткові послуги та працює над проектами розвитку:

- Послуги штучного осіменіння ВРХ для членів СОК за 50% від повної вартості
- УЗД корів проводиться раз на місяць безкоштовно
- Члени СОК мають можливість придбати племінну ВРХ за програмою доступного кредитування
- Розробляються та впроваджуються програми допомоги ОСГ в придбанні доїльного обладнання за рахунок СОК на основі безвідсоткової поворотної фінансової допомоги; з підтримки та розвитку дитячих садків та шкіл у співпрацюючих з кооперативом громадах; із заготівлі силосу та сіна для членів кооперативу по собівартості

СОК орієнтований на підвищення, перш за все якості продукції, а також продуктивності та ефективності роботи перспективних власників ОСГ й трансформацію їх у професійні ферми сімейного типу із збільшення обсягів виробництва та продажу якісної с-г продукції.

Приклади успішних СОК: «Жовтневе»

Адреса: с. Жовтневе Токмацького району Запорізької області

СОК засновано 23/02/2008 р. на території Жовтневої сільради

Основний профіль діяльності: збір, охолодження та реалізація молока, виробленого членами СОК, переробка молочної продукції членів СОК, надання послуг, пов'язаних з виробництвом та переробкою с/г продукції

СОК є дійсним членом Об'єднання СОК «Господар», а його голова також очолює й «Господар»

На СОК створено 9 сімейних ферм з поголів'ям від 7 до 20 голів ВРХ

Загальні обсяги заготівлі СОК становлять 7 т молока на день в зимовий сезон із значним зростанням влітку

Наразі СОК налічує 182 члени, кількість яких щороку зростає з фокусом на сімейні ферми

Кооператив активно працює над підтримкою соціальної сфери. За кошт соціального гранту, отриманого в рамках Проекту «Розвиток молочарських кооперативів», у с. Жовтневе встановлено дитячий майданчик

У 2015 році СОК був відібраний для участі у проекті МРГ III ЄС/ПРООН. В рамках проекту членами СОК створено власний міні-цех для переробки молочної продукції

За підтримки Об'єднання «Господар» СОК працює над розвитком сімейних ферм на території Токмацького, Мелітопольського та Якимівського районів Запорізької обл.

СОК «Жовтневе»

СОКи «Лосятинське молочне джерело», його кооперативне підприємство «Екофрут»; СОК «Агрофрут»

1. Кооперативне підприємство «Екофрут» формує 80% бюджету села Лосятин, яке із занепадаючого стало найбільш привабливим селом району, істотно зменшилася трудова міграція завдяки зростанню доходів й конкурентної оплати праці
2. 20 членів СОК об'єднали свої паї для виробництва полуниці на полі площею 28 га (52 га включно сівозміни) через «Екофрут»
3. Відкрито 5 сімейних ферм площею 7 га
4. 25 сімейних ферм використовують трактори, навісне 3 обладнання, систему крапельного зрошення, камеру охолодження та термо-автомобіль
5. Проведено більше 50 навчальних заходів для сімейних ферм та членів кооперативів щодо вирощування, доробки та збуту полуниці на свіжий ринко та переробку
6. В навчаннях кооперативу взяло участь більше **1300** учасників
7. Розроблено та видано посібник з вирощування полуниці, а також навчальні модулі з управління сімейними фермами

СОК «Лосятинське молочне джерело», його кооперативне підприємство ТОВ «Екофрут»; СОК «Агрофрут»

- ✓ Підтримано **2** кооперативи та одне кооперативне підприємство, які активно розвиваються
- ✓ Сімейні ферми через кооперативи отримали елітних саджанців та крапельного зрошення на **28 га** поля
- ✓ Досягнуто збільшення врожайності в сімейних фермах з 5-6 до **9-10 т/га**
- ✓ **Вперше** кооператив та сімейні ферми майже повністю забезпечують потреби в суніці таку велику компанію як Данон Україна
- ✓ Створено більше **100 постійних** робочих місць та більше **300 сезонних** (для збору ягід)

**СОК «Лосятинське молочне джерело», його
кооперативне підприємство ТОВ
«Екофрут»; СОК «Агрофрут»**

- ✓ Кооперативи також активно долучаються й до заготівлі **малини**. В 2016 році заготовлено біля **1000 т.**
- ✓ Суттєво зменшилась трудова міграція місцевого населення за кордон
- ✓ Кооперативи залучили співфінансування будівництва камери охолодження від USAID та UNPD/ПРООН
- ✓ Покращилось соціально-економічне становище в селах через зменшення безробіття та притік коштів

Досвід створення та розвитку обслуговуючих кооперативів

Чернівецька область, Сторожинецький район, с. Панка

Молокопереробне підприємство "Молочний край" – 12 т/зм.,

засновник РОСОК "Господар Підгір'я", 700 членів кооперативу

Вартість матеріально-технічного забезпечення –

2,7 млн грн, в т.ч.:

МБО "Добробут громад" – 968 тис. грн

Чернівецька облдержадміністрація – 900 тис. грн

Сторожинецька райдержадміністрація – 348 тис. грн

СОК "Новобросківецький" – 173 тис. грн

СОК "Стор-АгроГромада" – 57 тис. грн

Проект USAID "АгроІнвест" – 200 тис. грн

Сторожинецька сільськогосподарська консультаційна

служба – 60 тис. грн

Обсяг наданих послуг по збору молока – 90 тис.

л/місяць

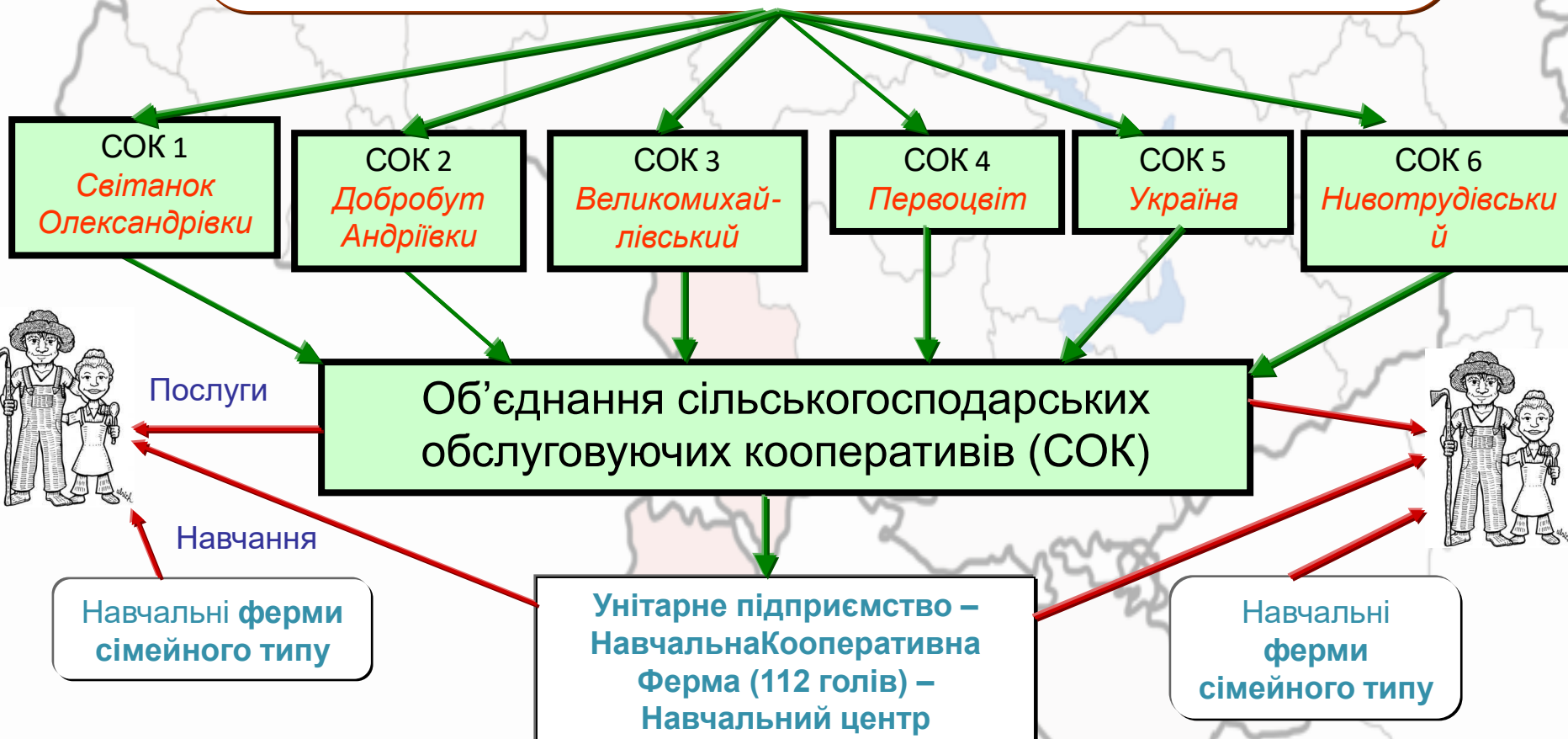

28.11.2012 11:27

Особисті селянські господарства та фермери – члени кооперативів

Об'єднання кооперативів ОСОК «Господар» на допомогу дрібним фермерам
Створено за підтримки проектів які виконують МБФ «Добробут громад» та
Дніпропетровська СКС

11 кооперативів-членів

Надає такі послуги:

- Гуртовий продаж та закупівля
- Заготівля кормів
- Обробіток землі
- Оптимізація бізнес-процесів (фінансовий аналіз, пункти і маршрути збору молока, бухгалтерський облік, доїння на пасовищах тощо)

Захист та лобіювання інтересів
Навчання, надання інформації та
методологічна підтримка

Кооперативне об'єднання
«Господар»

Кооперативна
навчальна ферма

Зміцнення кооперативів на базі сімейних ферм: Класичні СОКи та СОКи на базі сімейних ферм

	«Класичний» СОК*	СОК «на базі сімейних ферм**»
Модель заготівлі молока	+	++
Ефективність менеджменту	+	++
Активність правління	+	++
Обсяги заготівлі молока	+	+
Якість молока	+	+++
Життєздатність	+	++
Відповідність Євростандартам	+	++

* СОК виключно на базі власників ОСГ (у власності в середньому 1-5 корів). Постає молоко низької якості (нижче першого гатунку). Характеризується низькою лояльністю членів СОК

** СОК на базі сімейних ферм - перехідний до професійного фермерства прошарок 5-10 голів й професійні сімейні фермери з 10-20 й більше корів (оптимально до 60 гол., з якими може впоратися одна родина з необхідними навичками в Україні)